

СВІТЯЗЬ

Адам Міцкевич

Балада

Михайлові Верещаку

Хто, в Новогрудським мандруючи краї,
Прагне на все надивитись,
Хай у Плужинським бору побуває,
Гляне на озеро Світязь.

В пуці дрімучій розкинулись води —
Ясна і чиста рівнина,
Пуца їх тінню густою обводять,
Озеро — ніби крижина.

А як нічною проїдеш порою —
Станеш, затримавши подих:
Зорі побачиш вгорі й під собою,
Місяць у небі і в водах.

Чи то із небом злилися безодні,
Водяна дика пустеля,
А чи склепіння у сяйві холоднім
Небо, ввігнувшись, стеле?

Ген береги, мов розтали поволі,
Сяєвом срібним повиті,
Наче ти в синім пливеш видноколі,
В тихій бездонній блакиті.

Вабить це озеро, тихе й погоже,
В пільмі чаруючи очі;
Та лиш сміливець нечуваний може
Їхати туди опівночі.

Кажуть, там сила нечиста гуляє,
Бенкети в озері править.
Хто проти ночі про це повідає —

Страшно і слухати навіть.

Часом пори там почувеш нічної
Поклики й грім під водою,
Стогін жіночий і брязкання зброї,
Вигуки дикого бою.

Гамір цей грізний вщуха за хвилину,
Бір прибережний шепоче,
Тільки молитва над озером лине,
Тужне благання дівоче.

Що воно значить? І хто відгадає?
Хто ту безодню прогляне?
Різне про теє народ повідає,
Правди ж не знають селяни.

Дідичів Світязі славних нащадок,
Пан у Плужинах багатий,
Ці таємниці діставши у спадок,
Вирішив їх розгадати.

Тож повелів він у ближньому місці
Довгі човни будувати,
Невід завглибшки аршинів на двісті
Кращим рибалкам в'язати.

Я остеріг, що тут божої волі
Спершу спитатися треба,-
Дзвони гудуть не в одному костьолі,
Линуть молитви до неба.

Ксьондз із Цирина прибув на посвяту,
Благословення складає,
Ловлю за пановим гаслом почато,
Невід у воду пірнає.

Тоне, потяг поплавці за собою,
Вглиб — нескінченна дорога.
Стелиться слід за ним пінний стягою...
Певне, не зловлять нічого!

Ось підтягають до берега крила,
Мокрі зближаються сіті...
Що за страховище хвиля укрила?
Хто б то повірив у світі!

Ні, не страховище — жінку впіймали
Десь у підводній яскині:
Кучері білі, уста мов корали,
Очі великі та сині.

Плине до берега дивна істота.
Люди стоять остовпілі,
Дехто й тікати лаштується потай,-
Жінка підводиться з хвилі,

Каже: "Чи знаєте ви, що донині
Всіх, хто тут плавав зухвало,
Озеро, знявши вали білопінні,
В прірві підводній ховало?"

Тож за цікавість пусту в нагороду
Всім вам загинути б нині,-
Тільки ж бо нашого, пане, ти роду,
Славного в рідній країні!

Тим, що цей розшук почавши без тям,
Бога ви все ж не забули,
Бог вам сьогодні моїми устами
Давнє повіда минуле.

Тут, де сумні простягаються піски,
Аїр росте та купава,
Місто колись було, сповнене блиску,
Пишна Туганів держава.

Світязь, ясною багата красою,
Мужньою силою воїв,
Під можновладних державців рукою
Квітла у славі й спокої.

Там, де цей ліс простягнувся похмурий,

Ниви стелилися здавна,
Ген Новгородок здіймав свої мури,
Древня столиця преславна.

Раз по Литві покотилась тривога:
Цар із Русі наступає,
Військо його оточило Мендога,
Сили ж у князя немає.

З дальніх кордонів він кличе дружину,
Пише до князя Тугана:
"Княже, рятуй! Поможі, бо загину!
Сила іде нездоланна".

Батько мій, те прочитавши послання,
Кличе: "Збирайтеся, вої!"
От і зійшлися вони на світанні,
Всяк при коні та при зброї.

Гримнули сурми, дружина рушає,
Князь виїжджає в діброву.
Раптом стає він і руки ламає,
В замок звертаючи знову.

Каже до мене: "Як власних підданців
Сам на поталу я кину?
Світязь не має ні мурів, ні шанців,
Тільки-но смілу дружину.

Як розділю своє військо надвоє,
Князю не дам оборони,
А коли всі ми підемо до бою,-
Як будуть діти і жони?"

"Батьку,— кажу я,— снагою і хистом
Допоможі батьківщині!
Бог захистить нас. Вночі я над містом
Ангела бачила нині.

Світязь мечем він укрит на хвилину,
Мовив, прекрасний, як сонце:

"Поки мужі захищають країну,
Я буду вам оборонцем!"

Батько послухав, рушає до бою,
Ніч наступає в тривозі.
Раптом ми чуємо брязкання зброї,
Крики "ура" на дорозі.

Гримнув таран, завалилися брами,
Сиплються градом уламки,
Сиві діди і жіноцтво з дітками
Товпляться з плачем до замку.

"Леле! — гукають.— Он сунеться військо!
Русь за ворітьми лютує!
Вбиймо себе, бо загибель вже близько.
Смерть від ганьби урятує!"

Лють погасила тремтіння тривоги!
Люди жалю вже не просять,
Золото, шати жбурляють під ноги
І смолоскипи приносять.

"Хто не умре — буде проклят назавше!"
Бачу, рятунку немає:
Той занімів, до порога припавши,
Той же сокиру здіймає.

Що нам — неволю ганебну прийняти,
Військо впустивши вороже?
А як у себе життя відібрати?
"Боже,— гукнула я,— боже!"

Як не втекти нам від лютої кари,
Нас захисти перед нею,
Громом убий із високої хмари
Чи заховай під землею!"

Ледве останнє я мовила слово —
Біле нас щось огортає.
Очі втопила я в землю раптово —

Бачу: землі вже немає.

Так врятувався народ безборонний,
Так ми уникли неслави.
Бачиш квітки? То дівчата і жони,
Змінені в білі купави.

Мов сніжно-білі метелики, линуть
Скрізь над водою німою,
В листі зеленім, як віття ялини,
Всипане снігом зимою.

Образ чарівний дівочої цноти
Барви квіток затаїли,
Тут їх життя обминають турботи,
Смерті незборної сили.

Царські війська, розпалившись у битві,
Владу їх встигли спізнати.
Тут зупинились вони по гонитві,
Цвітом квітчаючи лати.

Хто лиш сягнув там рукою у воду,
Вирвав вологі стеблини,
Раптом, хворобою вбитий страшною,
Згинув тієї-ж хвилини.

Давню подію забуто, здається,
Є тільки відгомін кари:
Цвіт цей "цар-зілля" в народі зветься,
Так його вславлено чари"

Мовила й зникла княжна під водою,
З нею човни всі та сіті,
З плескотом враз розійшлися надвое
Води, туманом повіті.

Клекотом хвиля стрясає діброву,
З хвилі ніхто не зринає.
Води розгойдані сходяться знову,
Дівчини й сліду немає.